

Likovi fatalnih žena u romanima hrvatskog realizma

Bunić, Ana Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:951795>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ana Marija Bunić

LIKOVNI FATALNIH ŽENA U ROMANIMA HRVATSKOG REALIZMA

Na primjerima djela:

Ante Kovačić : *U registraturi*

Eugen Kumičić: *Gospođa Sabina*

Eugen Kumičić: *Olga i Lina*

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za kroatistiku

Ana Marija Bunić

Matični broj:0009086376

LIKOVNI FATALNI ŽENA U ROMANIMA HRVATSKOG REALIZMA

Na primjerima djela:

Ante Kovačić: *U registraturi*

Eugen Kumičić: *Gospođa Sabina*

Eugen Kumičić: *Olga i Lina*

(ZAVRŠNI RAD)

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i povijest

Mentorica: doc. dr. sc. Sanja Tadić-Šokac

Rijeka, 2022.

Sadržaj

Uvod	1
Žene u društvu	2
2.1 Prikaz žene u udžbenicima	4
Realizam u hrvatskoj književnosti	6
3.1. Opća obilježja	7
3.2. Ante Kovačić	8
3.3. Eugen Kumičić	11
Žena u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća	13
4.1. Lik fatalne žene	14
Laura – simbol požude i slobode	16
5.1. Misteriozno podrijetlo	17
5.2. Odnos s Ivicom	19
5.3. Laura kao pokretač radnje i simbol nereda i pobune	21
Sabina- manipulatorica i spletkarica	23
6.1. Lijepa izvana , ružna iznutra	25
6.2. Novac kao jedini cilj	27
Lina- ambiciozna i pohotna žena	28
7.1. U stilu francuskih romana	30
7.2. Kontrast Olga i Lina	32
Zaključak	34
Sažetak	35
Ključne riječi	36
Literatura	37

1.Uvod

Promatrajući povijest i položaj žena tijekom povijesti lako jest uočiti kako je njihova uloga oduvijek bila podređena muškarcu. Od antike, srednjeg vijeka pa sve do kraja novoga vijeka gotovo ne postoji pojam slobodne žene, bez pratnje ili pojave muškarca odnosno supruga. Razdoblje će 19. stoljeća bitno promijeniti tu situaciju, upravo u tom turbulentnom svijetu rađanja ideje demokracije i liberalnih sloboda žene će pokušati pronaći svoje mjesto. Počinju se organizirati pokreti za prava žena, isto tako pojedine će se žene izboriti za svoje obrazovanje, prve će se žene pojaviti na pojedinim sveučilištima i time srušiti strogi patrijarhalni sustav koji je do tada vladao svijetom.

Isto tako promjene će se dogoditi i u književnosti 19. stoljeća. Poglavitito u hrvatskoj književnosti u kojoj će se ustaliti lik fatalne žene. Samu će njezinu pojavu naznačiti August Šenoa još u razdoblju protorealizma u liku Klare Grubarove u svom romanu *Zlatarevo zlato*. Njezinom će se pojavom u hrvatskoj književnosti realizma služiti i brojni hrvatski realistički književnici među kojima će najutjecajniji biti autori Ante Kovačić i Eugen Kumičić .

Koristeći se romanima već spomenutih književnika kao primjerima za ovaj rad prikazati će se upravo na pojedinim ženskim junakinjama koje u potpunosti nose odlike fatalnih žena , ali su ujedno i simboli pobune protiv strogog patrijarhata i društvenih konvencija. One su lijepe, zle, strastvene i pogubne za muškarce, a zbog svojih ambicija i planova redovito i same postaju žrtve vlastite požude i ciljeva.

2. Žene u društvu

Žena je u povijesti imala podređenu i kontroliranu ulogu.¹To bi značilo

Da su njezine obaveze bile točno propisane, dakle svodile su se na rađanje djece, briga i odgajanje, obavljanje kućanskih poslova i pripremu hrane. Taj je strogi patrijarhalni sustav u kojemu je muškarac bio glava kuće onemogućio bilo koju aktivnu ulogu i sposobnost žene da se oglasi o svojim problemima i općenito da iznese svoj glas i mišljenje. Iz svega toga lako možemo zaključiti sljedeću činjenicu: žena nije u znatnoj mjeri sudjelovala u povijesti kao njezin akter, već je povijest bilježio onaj koji je imao riječ ili moć, a to je iz poznatih povijesnih razloga bio muškarac.²

U tom je svijetu, u kojemu muškarci imaju glavnu ulogu i riječ, žena imala zadatak da se dopada, da bude muškarcu korisna, da ga tješi i da ga odgaja.³Ta je zakonitost vrijedila od početka svijeta, prema antici, u razdoblju srednjeg vijeka i u novom vijeku. Međutim, razdoblje će 19. stoljeća označiti jednu veliku prekretnicu u proučavanju ženske uloge i njezinog položaja, jer će upravo to slavno razdoblje ljudske povijesti popraćeno industrijalizacijom i rađanjem prvih liberalnih pokreta i demokracije popratiti jedan nezaustavljiv slijed ženskih pokreta i pripadnica koje će raskrstiti tradicionalni sustav i time poboljšati svoj položaj i budućnost.

Možemo reći kako su prvi počeci stvaranja slobode žena vezani uz pojavu radništva i općenito radničke klase, popraćene masovnim otvaranjem tvornica i ulaska ljudi u svijet rada. Između ostaloga, žene su također bile te koje su ulazile u taj svijet. Od tog trenutka više nije bilo riječi o ženi kao muškarčevoj sjeni i supruzi, već o ženi koja radi i koja aktivno sudjeluje u tome. Zanimljiva jest

¹ Iveković, Rada (1987) Studije o ženi i ženski pokreti. U: Kalanj, Rade, Šporer, Željka, *Žena i društvo*, *Kultiviranje dijaloga*, Zagreb, Sociološko društvo Hrvatske, Biblioteka Revije za sociologiju, str. 9-28

² *Ibid.*, 9.

³ *Ibid.*, 11.

činjenica kako su žene sudjelovale u ustanku 1871. godine, te su bile na barikadama, u maršu, organizirale su otpor i zdravstvenu zaštitu boraca.⁴ To je bio prvi najpoznatiji masovni ustanak u kojemu su žene imale veliku ulogu. Isto tako nakon uspostave komune dobile su i određena prava, između kojih je možda ono najbitnije, pravo da se školuju. U komuni su se žene redovito brinule o pitanjima obrazovanja i odgoja, a njihov aktivni život i ulaganje u rad jest mnoge uplašio⁵, ali i potaknuo da uvide koliko su one ustvari sposobne i moćne.

U narednim će stoljećima taj bunt žena ojačati i proširiti na gotovo cijelu Europu i šire. Dvadeseto će stoljeće samo otvoriti taj put još više pojavom modernih tendencija i društva u kojima će žena voziti automobil, oblačiti pomalo oskudno i moći izraziti svoje mišljenje i biti viđena bez pratnje muškaraca. Na neki će način postati fatalna žena svjesna svoje ljepote i sposobnosti da privuče sebi sve što poželi.

⁴ *Ibid.*, 19.

⁵ *Ibid.*

2.1. Prikaz žene u udžbenicima

U ovom ću se dijelu rada ukratko osvrnuti na samu zastupljenost žena u udžbenicima književnosti kao autorice , ali i općenito kao lik u pojedinim tekstovima.

U današnje vrijeme očekujemo ravnopravnu zastupljenost muških i ženskih autora u kreiranju udžbenika za osnovne i srednje škole, ali suvremena su istraživanja pokazala sasvim drugačiju sliku. Prvo, što je bitno istaknuti da se u većini udžbenika žene navode kao koautorice s muškarcima, i to kao autorice metodoloških sadržaja, dok su muškarci uglavnom autori teorijskih i uvodnih tekstova.⁶Iako jest taj podatak dosta bitan u daljnjem proučavanju ženskog položaja u društvu, ne valja istaknuti činjenicu kako to ne isključuje njihove kompetencije i doprinose u pisanju .

Usprkos činjenici kako su žene kao autorice vještije u metodološkom prikazu sadržaja, sam podatak da je na svim nivoima obrazovanja vrlo izražena dominacija muškaraca,⁷ jest svakako upitna. Tome dolazi u prilog podatak kako se pri povećavanju stupnja obrazovanja općenito povećava dominacija muških autora i to poglavito najviše u srednjoškolskim i gimnazijskim udžbenicima.⁸Takvi su podaci jako pogubni za pitanje žene kao autorice , jer time dovode u pitanje njihovu sposobnost pisanja i kreiranja. Ta je činjenica povezana sa tendencijom da se gradivo u srednjim školama još uvijek previše oslanja na književnosti patrijarhalnih razdoblja antike i srednjeg vijeka, gdje su autorice bile i dalje nedovoljno izražene.⁹Takvi podaci predstavljaju veliki problem za

⁶ Baranović, Branislava, *Slika žene u udžbenicima književnosti*, Idiz, Zagreb, 2000, str. 53.

⁷ *Ibid.*, str. 54.

⁸ *Ibid.*,

⁹ *Ibid.*, str.55.

današnje autorice , što nam još uvijek govori kako je svijet i dalje pod kontrolom muških pripadnika.

Što se tiče samog položaja odnosno prikaza žene u pojedinim tekstovima jest isto tako veoma oskudan. I dalje jest veliki broj tekstova posvećen muškarcima, dok se žene uglavnom javljaju u pojedinim priložima koje služe učenju ili nekoj vrsti zadatka, dok još uvijek muškarci nose glavnu ulogu u kakvom književnom tekstu. Prema tome dominaciju u slikovnim priložima i dalje imaju muškarci, poglavito u višim razinama obrazovanja, o čemu je već i bilo riječ u prethodnom dijelu. Muškarci i žene se relativno rijetko pojavljuju zajedno i u priložima, naime u svim je vrstama priloga njihov broj manji od broja pojavljivanja muškaraca i žena u priložima.¹⁰ Taj se podatak često može i povezati sa činjenicom kako je u gradskim sredinama dominantna pojava muškaraca, dok žene i dalje drže taj status viši u seoskim sredinama i općenito manjim mjestima od gradova, što opet govori o jednom tradicionalnom elementu i povezanosti žena sa životom na selu u okruženju strogih konzervativnih vrijednosti i nemogućnosti napredovanja i ulaska u moderne sfere gradskih sredina.

¹⁰ *Ibid.* , str. 61.

3. Realizam u hrvatskoj književnosti

Realizam je u hrvatskoj književnosti svakako jedan od najraznovrsnijih i najvažnijih razdoblja hrvatske književne povijesti jer je cijelo to razdoblje obilježilo jedan put ka stvaranju nove, moderne književnosti koja će svoje teme i likove crpiti iz stvarnog života i time ukazivati na bitne društvene i socijalne elemente i postupke. Na neki način možemo reći kako nas u razdoblju 19. stoljeća književnost uči i poučava, niti u bilo kojoj drugoj epohi nije bila tako izrazita didaktička i društveno-analitička uloga književnosti kao što je bila u realizmu. Ovu će epohu obilježiti naraštaj pisaca predvođen Eugenom Kumičićem, Antom Kovačićem, Ksaverom Šandorom Gjalskim, Josipom Kozarcem, Vjenceslavom Novakom i Silvijem Strahimirom Kranjčevićem.¹¹ Svatko je od njih imao jednu jedinu ulogu- prikazati društvo svoga vremena i ukazati na najbitnije odlike i mane svoje svakidašnjice i ljudi koji su ih oblikovali svojim postojanjem. Književnost postaje društvena znanost i sredstvo za proučavanje društva i svijeta.

¹¹ Šicel, Miroslav, *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005, str. 5.

3.1. Opća obilježja

Kada govorimo o realizmu u našoj književnosti onda je nezaobilazno spomenuti velikog Augusta Šenou koji je svojim programatskim člankom formulirao navedenu epohu i postao prvim izrazitim i direktnim propagatarom razdoblja realizma.¹² Riječ je o članku *Naša književnost* i o ključnoj rečenici u njemu: *Budimo realistični, proučimo narod, pa ćemo polučiti svoj cilj.*¹³ To je ujedno i temeljna krilatica naših realističkih pisaca.

Potaknuti njegovim radom i zaslugama cijeli će taj slavni naraštaj oblikovati jednu osnovnu sliku i predložak za stvaranje književnosti u kojoj će glavno mjesto radnje biti gradska ili seoska sredina, građanski salon ili dvor. Glavna će se okosnica voditi između odnosa grada i sela, dobrote i zlobe, te borba za bogatstvo, sjaj i raskoš. U cijelom tom raskošnom spektru motiva i zapleta, javit će se i lik fatalne žene, kao glavne pokretačke sile koja stvara napetost i koja ruši tradicionalne okvire građanskog društva. Nikada naša književnost nije bila toliko zanimljiva i napeta nego što je u navedenom razdoblju, a sve se svodi na analizu i prikaz društva te uz veliku dozu kritike vezane uz pokvarenost i pohlepu visokog društva i njihovih velikih ambicija za moć i vlast.

¹² *Ibid.*, str.6.

¹³ *Ibid.* ,

3.2. Ante Kovačić

U generaciji hrvatskih realista prvi se kao romansijer afirmirao Ante Kovačić, vatren pravaš i temperamentan rušilački duh.¹⁴ Ovaj je vrsni romanopisac uspio stvoriti izvanredan i važan književni opus književnosti 19. stoljeća, koji će uvelike obilježiti to razdoblje.

Kovačić je bio pripadnik pravaške struje i naravno da je na njega upravo utjecala na pravaška ideologija i njezin ideolog Ante Starčević, koji se zalagao za kritičku i satiričku literaturu.¹⁵ Upravo je u tom kontekstu bitno spomenuti Kovačićevi romani, koji su ujedno satiričkog i kritičkog karaktera, to su romani *Fiškal*, kritizirajući rad Iliraca i u kojem nema pozitivnog lika, *Među žabari*, gdje je na meti hrvatsko malograđansko tzv. žabarsko društvo¹⁶, ali i njegova parodija Mužuranićevog slavnog epa koja nosi naziv *Smrt babe Čengiđkinje*. Cijeli je taj opus kritičkog i sarkastičnog karaktera uvelike odredio i njegov daljnji književni put u kojemu najznačajnija mjesta zauzimaju romani *Baruničina ljubav* i *U registraturi*.

Kao vrsni poznavatelj društva i kreator uzbudljivih zapleta i likova, nije ni čudo uolikoj su mjeri zanimljivi i važni njegovi romani, koji u sebi nose glavnu tematiku i sadržaj književnosti realizma. Trivijalni zapleti, intrige, elementi fantastike samo su neki od osnovnih obilježja ovog izvanrednog književnika, kojemu dugujemo i lik fatalne žene, neodoljive ljepotice koja ruši sve pred sobom, a one su prvenstveno Laura, ali i drugi poznati lik Sofija Grefštein.

Baruničina ljubav u najznačajnije Kovačićeve romane jer u njoj prvi puta unosi prvu u nizu svojih neodoljivih demonskih ljepotica koje na kraju iza sebe

¹⁴ Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana, od početaka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb 1994, str. 168.

¹⁵ Brešić, Vinko, *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Alfa d.d., Zagreb, 2015, str. 133.

¹⁶ *Ibid.*

ostavljaju pustoš, zlo i smrt.¹⁷ Ona je poput Laure, proračunata i hladna zavodnica i rušilac društvenih tradicija, lik koji unosi napetost i koji stvara radnju dinamičnijom i zanimljivom. Obje su njegove fatalne žene besramne i demonske zavodnice, koje zbog svojih ambicija upropaštavaju svih oko sebe, Laura Ivicu, a Sofija svog sina. Ono što je bitno naglasiti kao razliku između ovog romana i romana *U registraturi*, jest to da se u *Baruničinoj ljubavi* osjeća potreba za etičkom satisfakcijom, jer se na kraju Sofija pod imenom duvna Amalija, pobožno kaje za svoj grijeh u samostanu kao redovnica¹⁸, dok je to kod prikaza Laure u potpunosti nevažno. Obje su radnje romana izuzetno vješte i protkane brojnim retrospekcijama i raspoređivanjem fabularnih zbivanja izmjenice na nekoliko međusobno veoma udaljenih vremenskih odsječaka¹⁹, što je opet jedna od bitnih karakteristika Kovačićevog stvaralaštva. Naravno nisu mu ni strane otmice, scene trovanja i tuči, elementi fantastike, što sve karakterizira njegov najpoznatiji roman *U registraturi*, koji je stilski hibridnog karaktera, jer u sebi nosi obilježja romantizma, realizma, naturalizma i modernizma.

Roman *U registraturi* zauzima posebno mjesto u hrvatskoj književnosti, prvenstveno zbog svoje stilske hibridnosti i vrsnog prikaza lika fatalne Laure. To je roman koji u sebi sadrži nekoliko ključnih različitih elemenata raznih književnih epoha, romantizma u fantastičnim likovima, naturalizam u opisu Laurine prošlosti i sumnjiva podrijetla, nasilja i tuča, nelinearna kompozicija, umetanje epizoda i digresije, kao odraz modernizma i prvenstveno sukob grada i sela i dolazak seoskog intelektualca u grad, kao česti sukob u realizmu. U samom središtu romana jest lik Laure, kao temeljnog pokretača radnje i oluje koja prkosi

¹⁷ Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana, od početaka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb 1994., str. 169.

¹⁸ *Ibid.*, str. 170.

¹⁹ *Ibid.*

svemu što joj se nađe na putu. Lijepa i demonska, uništavačka sila, to je za Kovačića njegova Laura, ali i za cijelu našu hrvatsku književnost.

Značajniji su još romani u njegovom stvaralaštvu već spomenuti romani *Fiškal* i *Među žabari*. U *Fiškalu* nema nijednog pozitivnog lika, a slika stvarnosti je crna, dok je društvo bolesno a međusobni odnosi među ljudima su nezdravi.²⁰ U romanu jest upravo i naglašena ta kritika društva, u kojemu prevladavaju samo spletke, intrige, ubojstva i zlo, a ljudi su sve samo nisu dobri odnosno pozitivni. Bez obzira na tu satiričnu sliku svijeta, u romanu prevladava izražena fabula, sa standardnim dinamičkim motivima i pomoćnim sredstvima za ubrzavanje radnje.²¹

I roman *Među žabari* prikazuje jednu surovu karikaturu, grotesknu sliku jedne nazadne sredine u kojoj caruju laž, spletki, karijerizam, zloba i trač.²² Likovi u romanu su malograđani lišeni vrijednosti i morala, u potpunosti predvođeni svojim ambicijama, kao što su novci i moć, a izuzetno jest naglašena njihova pohlepa, ispraznost, dvoličnost i pokvarenost.

²⁰ *Ibid.*, str.171.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*, str. 174.

3.3 Eugen Kumičić

Drugi vodeći književnik u razdoblju realizma bio je i Eugen Kumičić. Također je bio pravaš i vrsni poznavatelj ljudskog društva i svijeta oko sebe. Autor je poglavito društvenih romana koji prikazuju društvo njegove rodne sredine i Zagreba, te dvaju povijesnih romana.²³ Najistaknutije mjesto u njegovom književnom opusu jesu zasigurno romani *Gospođa Sabina*, koji spada u zagrebačke teme i roman *Olga i Lina*, također sa događajnom shemom iz zagrebačkih krugova.

Kumičić je svakako u našoj književnosti najzanimljiviji i najčitaniji pisac jer je svojim književnim radom u našu književnost unio i jednu novu koncepciju, a sve je započelo odlaskom u Pariz. Boraveći u francuskoj prijestolnici Kumičić je u našoj književnosti osim naturalističkih ideja i programa donio i nešto mnogo značajnije: trivijalnu književnost.²⁴ U takvu vrstu romana prvenstveno spadaju romani iz zagrebačkih sredina, *Gospođa Sabina*, *Otrovana srca*, *Pobijeljeni grobovi*. U tim je romanima temeljna tematika kritika i pokvarenost zagrebačkog društva i mnoštvo zapleta i intriga koje vode radnju. Za razliku od Zole, koji pristupa književnosti na jedan znanstveni, Kumičić i dalje jest vjeran zapletima i samoj fabuli, te zbog toga neumorno smišlja silne zaplete i što je mislio da se bit naturalizma iscrpljuje u temi.²⁵ U njegovim romanima prevladavaju sladunjave idealizacije, beskrajne intrige, neočekivani raspleti i različiti stilski efekti²⁶, što nam govori kako Zola nije u potpunosti bio Kumičićev ideal kako mnogi misle

²³ Brešić, Vinko, *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Alfa d.d., Zagreb 2015., str. 134-135.

²⁴ Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana, od početaka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb, 1994, str. 185.

²⁵ *Ibid.*, str. 191.

²⁶ *Ibid.*, str. 185.

Za Kumičića je najbitnije načelo bilo to da se čitatelja istodobno i pouči i zabavi, što je posebno vidljivo u njegovim povijesnim romanima, gdje se neprestano isprepleću povijesni i fiktivni likovi i brojne intrige i zapleti. U njegovim su romanima iz istarskog života karakteristični prikazi ruralne sredine i ljubavnih nježnih epizoda, dok su zagrebački romani prožeti gradskom atmosferom zagrebačkih salona i visokih slojeva društva. Isto su tako za Kumičića karakteristični likovi stranaca i došljaka koji unose nemir i zaplete, te likovi već spomenutih fatalnih žena koje stvaraju napete epizode. Kumičić je uistinu bio najčitaniji hrvatski autor, jer je u golemom opusu uspio stvoriti jedna različiti spektar svih mogućih vrsta likova i zapleta, te na taj način čitanje učinio zanimljivim, ali i poučnim, jer nije odustao od svoje težnje, kritike društva.

Najčitaniji i najuspjeliji je njegov roman *Gospođa Sabina*, koji predstavlja jednu sintezu njegovog stvaralaštva. Tema je romana tipično balzacovska : socijalna kritika, prikaz ekonomskog i moralnog rasula, grad kao leglo poroka i laži,²⁷ a sve je popraćeno intrigama glavne junakinje, fatalne žene Sabine Lozar. I u ovom romanu kao i u romanu *Olga i Lina*, temeljna je tematika ambicija i težnja za moći i dominacijom, a koja se postiže zavođenjem, lažima i flertom, sve to naravno rade glavne junakinja, već spomenuta Sabina i Lina. Dvije fatalne zavodnice i ljepotice svojim potezima vuče cijelu radnju, što služi zabavi, ali i da nam ukaže autor na bitne probleme društva svoga vremena; pohlepa i pokvarenost ljudi i nemogućnost moralnih i etičkih vrijednosti u svijetu u kojemu vladaju laži i bolesne ambicije i novac.

²⁷ *Ibid.* str.191.

4. Žena u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća

Kako bismo mogli prikazati sliku žene u književnosti 19. stoljeća obavezno jest povezati tu činjenicu sa stavkom da u 19. stoljeću i dalje vlada strogi patrijarhalni sustav, te da je uloga žene i dalje podložna muškarcu. I dalje jest prisutna snažna diskriminacija žena, pa dakle možemo govoriti kako sliku žene u hrvatskoj književnosti stvaraju muškarci²⁸, jer oni su ti koji imaju moć govora i riječi kojima se piše povijest. U 19. je stoljeću bila formirana slika žene ili kao vjerne družice i majke ili kao nevjerne ljubavnice, u tom se slučaju dakle žena pokazuje ili kao ideal ili kao grijeh.²⁹ Upravo radi toga žena će biti ili svetica/kućni anđeo ili će pak s druge strane biti fatalna žena (*femme fatale*)³⁰

Takva šablonizirana slika žene potrajati će do sredine 19. stoljeća, kada se razvija roman kao najznačajnija književna vrsta, koja će se više pozabaviti ženskom psihom i razvojem ženskog bića kroz određene situacije i odnose s drugima. Upravo će tu svoju srž otkriti fenomen fatalnih žena, koje će na neki način i predstavljati napetost i misterij kroz cijeli roman, čineći ga tako zanimljivijim i vrijednim čitanja.

²⁸ Nemeč, Krešimir (2003) Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb, FF Press, str. 100-108..

²⁹ Petrač, Božidar (1990). Lik žene u hrvatskoj književnosti, *Bogoslovna smotra*, 60(3-4), str. 348-354. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/37292> (Datum pristupa: 31.3.2022.)

³⁰ Nemeč, Krešimir (2003) Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, FF Press, str. 100-108..

4.1. Lik fatalne žene

U impresivnom repertoaru likova i tipova koje je tijekom svoga razvoja proizveo hrvatski roman, fatalnoj ženi pripada svakako jedno od središnjih mjesta.³¹ Klara, Marija Kotromanić, Sofija Grefštein, Melita, Laura, Sabina i Lina, gotovo je nemoguće ne poznavati takve fascinantne likove u našoj književnosti, koje nas opijaju svojim čarima i ljepotom, ali nas istodobno i zavode i truju svojim pogledima i djelima. One su demonske zavodnice i vještice anđeoskog lica.³²

Podrijetlo ovih ljepotica možemo pronaći u najstarijim mitovima gdje susrećemo likove tajanstvenih i senzualnih zavodnica, kao što su Sirene, ili primjerice Meduza ili Kirka³³, koje isto tako tjeraju u propast one koji im se približe. Najveću pažnju lik fatalne žene dobiva u razdoblju romantizma, upravo jest to specifično jer romantičari otkrivaju ono najljepše u onom najgorem, točnije u užasu i boli, jer su to osjećaju koji stvaraju najsladše strasti i požude.³⁴ Devetnaesto će stoljeće i književnost realizma upravo nastaviti tu tendenciju razvoja žene kao najvećeg užitka, ali i najveće patnje i boli.

Fatalna je žena prvenstveno gledana iz perspektive erotskog stajališta.

³¹ Nemeć, Krešimir, *Tragom tradicije*, Matica hrvatska, Zagreb 1995, str. 58.

³² *Ibid.*

³³ Nemeć, Krešimir (2003) Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, FF Press, str. 100-108..

³⁴ Nemeć, Krešimir, *Tragom tradicije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995, str. 61.

Njezino je najveće oružje njezina ljepota, tijelo, senzualnost, zabranjene strasti i požudu koju budi u muškarcu njezina je pobjeda. Osim ljepote i senzualnosti, fatalnu ženu karakterizira i njezina rekli bismo čak briljantna inteligencija i sposobnost da iz svega izvuče korist u svoje svrhe, te nevjerojatnu moć uvjeravanja i britkog uma, nad kojim niti jedan muškarac ne može ostati ravnodušan. Ona je ambiciozna, pohlepna, željna vlasti, novca i ljubavi.³⁵ U romanu realizma ona zauzima ključnu ulogu u razvoju radnje i postaje temeljni lik koji stvara uzbudljive zaplete i scene. Bilo kao glavni lik ili ne, njezina je uloga i dalje vrlo očita i uvjetuje daljnji razvoj radnje. Slobodna i neukrotiva, ona diktira svakom fabularnom promjenom; njezina je volja, točnije Eros, uvjetuju svaki zaplet.³⁶ Njezine su želje i postupci pokretači radnje koja njezinom pojavom postaje sve zamršenija i zapetljanija. Isto se tako uglavnom pojavljuje i kao prepreka dvoje zaljubljenih i time onemogućuje miran slijed ljubavi, već svojom pojavom stvara nove i jače prepreke i tokove radnje.

Fatalna žena djeluje kao gospodar igre i opasni manipulator,³⁷ ali samo dok je gledamo iz naše perspektive. Kada bismo ušli u njezin um i lik, vidjeli bismo samo ženu koja uporno žudi za nečim što bi joj omogućilo moć i raskoš, dok joj istodobno nikada ne bude uzvraćena ljubav³⁸, koja joj na kraju nikada ni ne bude suđena. Njezine su želje materijalne prirode, u ljubav ne vjeruje, a jedino se uzda u svoju ljepotu.

³⁵ *Ibid.*, str. 71.-72.

³⁶ *Ibid.*, str. 72.

³⁷ *Ibid.*, str. 73.-74.

³⁸ *Ibid.*, str. 74.

5.Laura-simbol požude i slobode

Kovačićeva Laura jedan je od najznačajnijih ženskih likova hrvatske književnosti realizma, te svakako najzloglasniji.³⁹ Brojni književni povjesničari standardno su je definirali kao tipičnu fatalnu ženu⁴⁰, zavodnicu i beskrupuloznu ljepoticu koja ruši sklad i harmoniju radnje. Ona osim što je lijepa, strastvena i svjesna svoje ljepote i atributa, Lauru karakterizira i jedan njezini posebni element koji je čini najistaknutijim primjerom fatalnih žena u romanima hrvatskog realizma. Lauru kroz život goni lutalački nemir. Ona želi otići u *nepovrat*,⁴¹ ne pristaje biti ničijom ženom, već nastoji živjeti svoj slobodni i divlji život i snove, ostajući pritom vjerna sebi i nikom drugom. Nju privlače avanture, pljačke, putovanja u nepoznato i posebno nemir, buka i nesklad. Ona je nered, zla sudbina Ivica i najgora noćna mora koja se očituje u liku predivne žene i ubojice. Upravo je u književnosti i stvoren termin *laurizam*, koji označava čežnju žene za slobodom bez granica, za neovisnost o muškarcima, ali i siguran put prema vlastitom uništenju zbog ludila koje je vodi.⁴²

³⁹ Grdešić, Maša (2007.), Što je Laura? Otkuda je ona?: ženski nered u romanu *U registraturi* Anta Kovačića, *Poetika Pitanja, Zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb, FF Press, str. 251.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb, 2020., str.237.

⁴² *Ibid.*, str. 235.

5.1 Misteriozno podrijetlo

*Što je Laura? Otkuda je ona? Divna Laura!...Što li to bijaše?*⁴³

U zadanom citatu već dobivamo jasnu viziju toga da Lauru karakterizira sumnjivo i pomalo nevjerodostojno podrijetlo. Laura je za nas, kao i za samog Ivicu jedna velika zagonetka. Ona čak ni nije prikazana kao osoba, fizičko biće, već je ona do onog trenutka kada otkriva svoje sumnjivo djetinjstvo, ustvari samo porok, strast koja je opila Ivicu. Mi čak niti ne saznajemo kakva je ona karakterno, nju je izrazito teško definirati, ona svojom pojavom unosi već na početku zaplet i ostavlja iza sebe brojna pitanja, je li strasna ili hladna, anđeo ili zmija, dobra ili zla⁴⁴, toliko misterija ostaje nakon nje.

*Ona mi se nasmiješi rajskim, požudnim osmijehom a u crnim očima usplamsa joj strast i hladnoća, neopisivo milje i ljut prezir, anđeoska dobrota i zmijska zloba...*⁴⁵

Karakteristično jest za nju taj kontrast lijepo i požudne djeve, ali i prikaz nje kao zmijske, grešnog bića koji nas tjera u propast, ispunjenje svih naših mračnih potreba, takva je ona kao fatalna žena, opasno i kobno stvorenje u liku prekrasne djeve, koja nas provocira svojom pojavom. Ona je gotovo uvijek prikazana strasno, požudno, na neki način nas autor uvodi u prikaz njezine seksualnosti i pomalo nas erotski navodi kako je ona samo predmet brojnih želja, tako je primjerice na za Ivicu; *Što si sa mnom uradila, neka ti Bog oprost. Ožegla si me*

⁴³ Kovačić, Ante, *U registraturi*, Večernjakova biblioteka, Zagreb 2004, str. 70.

⁴⁴ Grdešić, Maša (2007.), Što je Laura? Otkuda je ona?: ženski nered u romanu *U registraturi* Anta Kovačića, *Poetika Pitanja, Zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb, FF Press, str. 258.

⁴⁵ Kovačić, Ante, *U registraturi*, Večernjakova biblioteka, Zagreb, 2004., str. 62.

*svojim slatkim cjelovima...*⁴⁶Dok je Mecena opisuje ; *Laura vesela, vitka, vazda bujna i neodoljiva.*⁴⁷

Sve do njezinog priznanja Ivici o svom podrijetlu, koje jest i samo pomalo upitno , mi nju niti ne percipiramo kao fizičku osobu, već je samo susrećemo kao porok ili žudnju nekog lika. Kada kreće priča o njezinom djetinjstvu , već na početku osjećamo tu nesigurnost i sumnjičavost prema njoj. Ona pripovijeda Ivici o tome kako je ona kćer seoske djevojke Dorice , koju je silovao bogati veleposjednik, o svom boravku kod obitelji gdje ju je silovao jednooki Ferkonja, te o baki i vještici Hudi i čarobnom kovčegu zlata. Cijela je ta priča obavijena velom tajni. Odakle uopće ti likovi, vještica, jednooki tip i kovčeg zlata, sve to pomalo liči na kakvu romantičku zbilju ili bajku, u kojoj čitatelji sumnjičavo osjećaju nesigurnost u pitanje tko je ona uopće. Ali to je upravo i ključna njezina uloga , da nam na taj način ostavi iza sebe neodgovorena pitanja, i da nas pritom zanese svojom pojavom, jer ne moramo znati njezinu prošlost, ako nam je ona već sada prisutna kao žena koja zna kako odigrati svoje karte i koja je u ovom romanu jedna vrsta nereda, pobune i simbol prkosa naspram ustaljenih društvenih konvencija. Njezina je tajnovitost upravo simbol fatalne žene, koja ne gleda unatrag, već koja samo korača naprijed u borbu za svoje ciljeve. Misterije i pitanja ju ostavljaju takvu kakva je ona i ocrta u romanu.

⁴⁶ *Ibid.* , str. 155.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 302.

5.2. Odnos s Ivicom

Laurin i Ivičin je odnos tipičan primjer strastvene i šarke ljubavne avanture koja nimalo ne liči na klasičnu ljubavnu priču o dvoje zaljubljenima. U njihovom je odnosu ključan jedan bitan element, seksualnost. Naime ukratko, Ivica je Lauri ono što je ona bila Ferkonji⁴⁸, objekt i ispunjenje njezinih želja, mladić kojega je ona pretvorila u odraslog muškarca, kojega je zavela svojim tijelom i navela na grijeh i oduzela mu nevinost. Na taj način i sam Ivica potvrđuje tu činjenicu:

...a mene ste ondje našli, koga već iskvariše istrjavši me iz nevine i slatke seljačke kolijevke i od čistih majčinih grudi....i vi zaželjeste moje mladosti koja se već bijaše pretočila iz djetinjstva u mladića.⁴⁹

Laura je Ivici oduzela njegovu nevinost i time ga učinila svojim, ali ne samo time što je on postao njezinim ljubavnikom i ona njegova *sestrica*, već je time postala njegova i najljepša i najgora sjena i porok. U tom jednom trenutku kada je ona ušla u njegove najdublje sfere duše i tijela, u tom je trenutku postala njegova najveća sila ili može se reći i grijeh koji će ga pratiti cijeli život. To nije ljubav, već opsjednutost i moć nad nečijim tijelom, Laura je time obilježena kao izuzetno seksualna žena, sa vještim iskustvom u tome da ugrozi nečiju nevinost. Ivica će na taj način upravo postati njezinim najvećim trofejom može se reći, jer će on biti isto tako i jedini muškarac kojega na kraju i neće moći usvojiti do kraja, a to će biti i njezini najveći neuspjeh. Time je njihov odnos određen pitanjem gubitka nevinosti i posjedovanja.

Drugi bitan element u njihovom odnosu jest vezan uz prethodni dio rada,

⁴⁸Grdešić, Maša (2007.), Što je Laura? Otkuda je ona?: ženski nered u romanu *U registraturi* Anta Kovačića, *Poetika Pitanja, Zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb, FF Press, str. 259.

⁴⁹Kovačić, Ante, *U registraturi*, Večernjakova biblioteka, Zagreb 2004, str. 380.

pitanje podrijetla. Kao što je već navedeno u prethodnim stranicama rada Laurino je podrijetlo uistinu romantičarskog karaktera, pa pomalo liči na kakvu priču ili bajku koja sama po sebi nema nikakvog smisla, dok pritom i sam Ivica sumnja u tu njezinu iluziju ili priču. Ivica je mladi, seoski intelektualac koji sa sela dolazi u kuću velikog Mecene, kako bi stekao ugled i prestiž, rekli bismo tipični realistički element kontrasta sela i grada i mladog seoskog mladića koji dolazi u veliki svijet. Laura pritom nema neku stabilnu povijest, jer o njoj ne saznajemo ništa konkretno. U tome možemo uočiti dva potpuno različita svijeta, književna pravca, romantizam i realizam. Kovačić je kao izuzetan majstor pripovijedanja spojio dvoje likova međusobno različitih smjerova, kroz kojih se upravo i odvija borba tih dvaju pravca koji se međusobno nikada ne mogu zajedno složiti, a to je upravo i najveće prokletstvo njihovog odnosa i tih dvaju likova koji se nikada neće moći ponovno susresti u romanu⁵⁰, bez toga da u tom susretu ne izbije neka loša nesreća ili borba. Jer to su oni dvoje, dva svijeta različita, dvije jake sile, koje kroz cijeli roman međusobno vode svoju beskrajnu borbu koja će ih nakraju oboje i uništiti, time oni nikada ne mogu biti zajedno sretni, već samo kratkotrajni trenuci uživanja i slasti.

*U nirvani, u praznini bez kraja i konca, sretosmo se kao dva zabludjela zvuka u pustoši, kojeno je porodila jeka... Vi ste zabludjela i iskvarena grešnica.*⁵¹

⁵⁰ Grdešić, Maša (2007.), Što je Laura? Otkuda je ona?: ženski nered u romanu *U registraturi* Anta Kovačića, *Poetika Pitanja, Zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb, FF Press, str. 258.

⁵¹ Kovačić, Ante, *U registraturi*, Večernjakova biblioteka, Zagreb, 2004, str. 380.

5.3. Laura kao pokretač radnje i simbol nereda i pobune

Laura je uistinu čudesan lik koji nas svojom pojavom i postupcima ostavlja bez daha, ali i lik koji nam konstantno remeti savršeni linearni tok radnje. Ona time postaje prepreka, smetnja ili jednostavno već rečeno, ženski nered, koji unosi pomutnju u živote likova u romanu i koji destruiira roman.⁵²Njezin je lik konstruiran na taj način da stvara napetu atmosferu i zaplete, da nam na neki način prelomi radnju i učini je na manje dijelove. Njezin lik uvijek iza sebe ostavlja misterije i upitne okolnosti, poput smrti Mecene i Juste, nerazjašnjive okolnosti njihovih sudbina ostale su upitne nakon Laure. Sam nam kraj sugerira upravo sličnu stvar, kada Laura sa svojom hajdučkom družinom upada na Ivičinu svadbu i ubija sve redom, uključujući i Anicu, njezinu čistu suprotnost. Ta njezina transformacija iz plemenite gospođe u vođu hajdučke družine, njezine konstantne ljubavne veze, bježanje i skrivanje, te na koncu sudjelovanje u krvavom piru, sve su to odlike jednog njezinog karaktera- karaktera lutalice i slobodne žene. Ona nije , niti će ikada biti vjerna i čista Penelopa , vjerna čuvarica i majka poput Anice,⁵³ ne jer je njezina sudbina odavno zapečaćena upravo biološkim podrijetlom i nesretnom sudbinom majke.

Laura odbija bilo koju vrstu povezanosti, braka i ljubavi, ona živi svojom Slobodom na način da sama kroči svojim putem i time iza sebe ostavlja samo upitna pitanja i slomljena srca i pustoš.

*Ja ti već rekoh da ne držim ništa do blagoslova popovskog i da se ja nikada ni s kim neću vjenčati!*⁵⁴

⁵² Grdešić, Maša (2007.) Što je Laura? Otkuda je ona?: ženski nered u romanu *U registraturi* Anta Kovačića, *Poetika Pitanja, Zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb, FF Press, str. 259.

⁵³ Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb 2020, str.237.

⁵⁴ Kovačić, Ante , *U registraturi*, Večernjakova biblioteka, Zagreb 2004, str. 421.

Njezina je neukrotiva sloboda i lutalački duh najveća prepreka društvu u kojemu živi ovaj roman. Ona nije tipična žena njezine sredine, draga, vjerna i poslušna ženica koja bi odgajala i hranila djecu, nikada se ona sama kao takva neće predstavljati. Na taj je njezin karakter i duh uvelike utjecala sudbina njezine majke, koja je poput nje završila tragično, lutajući svijetom i ostavljena od svih. Njezina je biološka predodređenost da bude to što jest previše jaka i toliko moćno djeluje na nju, da gotovo pa možemo reći kako je ona u pravom smislu riječi, lik kojega se istodobno možemo i bojati, ali i prema kojemu možemo suosjećati. Konstantno je u romanu naglašena njezina usporedba sa zmijom, grešnom životinjom koja navodi na grijeh, ali i biće koje prkosi društvenim načelima i pravilima.

Ukratko možemo reći kako je Laura do dan danas ostala ključna figura hrvatskog romana 19. stoljeća u kojoj su sadržane sve one predodžbe, misli, snovi i fantazije koje su društvu zabranjene i tabuizirane, moralne dvojbe onoga vremena.⁵⁵ Na taj način ona nije običan lik, već prikaz ili simbol svega onoga čega se trebamo kloniti, propast i zla sreća, zabranjena strast i grijeh. Laura time nema šta za izgubiti jer je ona već odavno predodređena svojom nesretnom sudbinom i životom da bude takva kakva jest, već samo oni koji joj se prepuste su prave žrtve njezine pohlepe i zlobe.

⁵⁵ Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb 2020, str. 239.

6.Sabina – manipulatorica i spletkarica

Sabina pl. Lozar glavni je lik istoimenog romana Eugena Kumičića. Ovaj roman svojom strukturom i radnjom zauzima ključno mjesto u hrvatskoj književnosti devetnaestog stoljeća. Kumičić u ovom romanu dočarava veoma jasno zagrebačku sredinu devedesetih godina devetnestog stoljeća. U središtu romana, jest dakako lik plemkinje i predivne dame, Sabina Lozar. Ona je simbol društvenog licemjerja i pohlepe, egoistična i beskrupulozna Sabina u središtu je svih intriga i zapleta⁵⁶, žena koja unatoč svojoj financijskoj situaciji, nastoji povući sve moguće poteze kako bi spasila sebe, i pritom time uvlači i vlastitu kćer u svoju mrežu laži i spletki.

U Sabininom je životu sve ispunjeno zamršenim intrigama i neredom koji karakterizira nju samu kao pripadnicu višeg sloja koji je odavno izgubio svoj ugled i sad se ponovno nastoji uzdići na društvenoj ljestvici, koristeći se pritom nemoralnim postupcima i ljudima, to je žena koja ne bira sredstva, lik koji u svoje laži i djela upliće sve ostale likove, koji postaju i žrtve njezine igre. I sam njezin životni prostor jest i poput nje, nerazvrstan, razbačen i neujednačen; *Stan gospođe Sabine bio je velik, no nekako neprijatan... u cijelom namještaju nije bilo ukusa ni reda, jer sve bijaše pomiješano.*⁵⁷ Takav je bio i njezin život, izmiješan i bez ukusa, jer je riječ o ženi koja je izgubila svoju financijsku stabilnost i sad se mora potruditi da je vrati, a kako će to najlakše, ako ne sumnjivim putem i spletkama.

Sabinini su najbliži suradnici lihvar Hribar i Celestin Solarić, čovjek upitnog morala i prošlosti, već sama ta činjenica govori o njezinoj okolini i postupcima koje radi. Već je jasno uočeno kako je izvor svih njezinih ambicija upravo novac i njegova moć, u čemu Kumičić tu spada kao najznačajniji autor

⁵⁶ Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb, 2020., str. 407.

⁵⁷ Kumičić, Eugen, *Gospođa Sabina*, Čakavski sabor, Pula-Rijeka, 1980., str. 45.

koji progovara o tome. Sabina želi povratiti svoj status, ona mari samo za materijalne stvari, pri čemu spada u najvjernije ocrtane likove koje prikazuju nemoral i pohlepu visokih zagrebačkih krugova.

Zatim nađe jedno pismo bogate udove Jele, pa, oponašajući svaki potez njenog potpisa, krivotvori prihvata na mjenici.⁵⁸

Sabinine bolesne ambicije sežu daleko izvan njezinih granica, ona više ni sama nije svjesna koliko svojim ponašanjem tjera obitelj, ali i samu sebe u sve veću krizu. Konstantna zaduživanja i dugovanja tjeraju je da svoje težnje usmjeri na udaju svoje kćeri, kako bi si uspjela osigurati život. Uz pomoć svog suradnika pokušava izvući novac i do bogate udove Jele i njezine nećakinje Ruže, ali na kraju joj se put usmjerio prema Jakovu Vojniću, od kojega je uspješno izvlačila novac, dok ga je prije udaje neprestano vrijeđala, što opet govori o njezinoj ovisnosti prema novcu.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 81-82.

6.1. Lijepa izvana, ružna iznutra

*Bilo je u pokladno vrijeme...*⁵⁹

Glavnina se radnje romana zbiva u vrijeme poklada i na krabuljnim plesovima⁶⁰, ta se činjenica savršeno uklapa u opis same glavne junakinje Sabine. Njezin je jedini cilj sačuvati vanjski sjaj, tu fasadu i prestiž⁶¹ koji skrivaju njezin vanjski izgled, koji je prepun lažnog sjaja, dragulja, haljina i raskošnih zabava. To je jedna od osnovnih karakteristika nje kao fatalne žene. Pretvaranje i skrivanje pravog lica su ključ njezina uspjeha, jer time dočarava svoju tajanstvenost i senzualnost.

Sabina je u romanu predmet divljenja i žudnje svakog lika, svi gledaju i komentiraju upravo nju, njezin život i izgled, opet nam dajući do znanja kako je ona ta koja povlači sve bitne konce u romanu. *Dakako , otmjena i vanredno ljubazna.Prava ti je milina s njom govoriti.Ona je plemkinja*⁶². Nitko pri njezinom opisu ne uzima upitno pitanje njezinog podrijetla, ona je u očima svih najljepša i najbolja žena i gospođa, opet samo jedan primjer njezine maske i lažnog sjaja visokih krugova. Ali, to i jest sam princip romana, jer vrijeme poklada to od njih i očekuje, da glume upravo ono što od njih drugi očekuju, na neki način možemo ovaj roman gledati i kao jednu vrstu kazališta, gdje svatko igra svoju ulogu.

*Sad se približi gospođa Sabina. Moglo joj je biti nešto više od četrdeset godina. Bila je srednjeg stasa, punana, sva obla , te pristala, malne lijepa.*⁶³

⁵⁹ *Ibid.*, str. 31.

⁶⁰ Nemeć, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb 2020, str. 408.

⁶¹ *Ibid.*, str. 409.

⁶² Kumičić, Eugen, *Gospođa Sabina*, Čakavski sabor, Pula -Rijeka, 1980., str. 39.

⁶³ *Ibid.*, str. 44.

Ključan je detalj u romanu kada udova Jela komentira, ali i na neki način, možemo reći i osjeća određenu vrstu zavisti prema Sabini, ali ne toliku jer je i ona svjesna njezine propasti i nemoralnosti, te rastrošnosti, tolike da i čak njoj samoj duguje određenu svotu novca. Otkrivanje prave istine ispod slike lijepe haljine i osmijeha. *Ali za koga se kiti ova Sabina? Ma deset godina bit će starija od mene! Zlo će doći na ovu kuću; ta zar nisu sve već rasuli?... Dosta sam bila luda kad sam joj posudila ono pet stotina.*⁶⁴

Sabina je materijalist i hedonist u svakom pogledu. Njezin je društveni život sveden na organiziranje i prisustvovanje raznim zabavama i plesovima, sve u cilju kako bi pokazala sebe kao simbol idealne gospođe i supruge, dok je iznutra u potpunosti moralno i duhovno uništena. Za nju je bitna forma, dojam koji će izazvati, a ona se posebno izvještala u postizanju što boljeg efekta.⁶⁵ Ništa joj nije toliko vrijedno i drago koliko lijepa i bogata haljina iz Beča i raskošna frizura i nakit. Maska žene koja je izgubila sebe, samo je postala obična marioneta koju pokreće novac i ambicije koje sežu daleko od nje same.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 48-49.

⁶⁵ Nemeć, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb, 2020., str. 409.

6.2. Novac kao jedini cilj

Ivane, ja trebam danas oveću svotu...

*Sabino , ja sam propao! Sabino , ti si me uništila!*⁶⁶

Sabinine ambicije i želje za prestižem i moći uništavaju sve oko sebe i svojim potezima ugrožava živote svih ostalih likova . Ona je u središtu svih spletki i nositelj laži, svi drugi likovi postaju sudionici njezinih spletki i postupaka, a kojima je zajednički nazivnik novac, Sabina ne poznaje druge vrijednosti u životu, niti ljude, ona živi samo za to da sebe uzdigne na društvenoj ljestvici, ne shvaćajući činjenicu kako je već odavno i kao osoba i kao pripadnica višeg staleža odavno moralno i financijski propala. Zbog novca trguje s udajom vlastite kćeri, gura muža u pronevjeru , krivotvori mjenice, a na kraju i krade šesnaest tisuća forinti iz željezne blagajne svoga zeta. *Sabina stane tiho brojiti hiljadarke. Jedan je broj hotimice ponovila, te je uzela šesnaest hiljada!*⁶⁷

Autor je kroz lik Sabine ukazao na postupno propadanje i nemoral visokog zagrebačkog društva koji je u potpunosti prodao sve svoje duhovne potrebe moći novca i bogatstva. Kroz roman se jasno očituje ta konstanta pokretačka snaga novca kao jedinog mjerila za sve i najvećeg ideala. Sabina je simbol te pohlepe i pokvarenosti tradicionalnog plemstva koji živi u sadašnjem trenutku i u kratkotrajnim užiticima, hedonizmu i materijalizmu. Ona služi kao primjer , ali i osuda kojom autor želi poučiti ljude osnovnoj stvari- novac nije sve, a želja za njim nas čini pokvarenima i time gubimo sve oko sebe.

⁶⁶ Kumičić, Eugen, *Gospođa Sabina*, Čakavski sabor, Pula-Rijeka, 1980, str. 80.

⁶⁷ *Ibid.* , str. 299.

7. Lina- ambiciozna i pohotna žena

Lik Line, fatalne žene i zavodnice spada uz čuvenu Lauru u najnegativnije ženske likove u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. ⁶⁸Ona je fatalna, predivna, senzualna i u potpunosti svjesna svoje ljepote i moći nad muškarcima. Kao i svaku fatalnu ženu, karakterizira je izrazito uočljiva erotičnost, tjelesnost i fizički izgled. Lina je lik vješte prevarantice i zavodnice koja zajedno sa svojom lažnom obitelji putuje svijetom i iskorištava bogate muškarce, čineći ih žrtvama svoje prevare. Ona živi za glamur, novac i raskoš, užitci su njezini najveći poroci. Njezino sumnjivo podrijetlo dodatno je čini intrigantnom i tajnovitom, a njezina je ljepota njezino najveće oružje. Poput Sabine, Kumičić i u liku Line unosi sve one nemoralne i pokvarene ambicije visokih krugova i njihove bolesne užitke i ambicije za tim već spomenutim lažnim sjajem, odjećom, nakitom i vilama, dok iznutra gube svoju dušu i prodavaju je novcu i bogatstvu.

Lina je okarakterizirana u potpunosti kao senzualno biće, slast i žudnja svih muškaraca, ona je u potpunosti otvorena, ne libi se otkriti svoju divlju stranu i uživa u svim svojim slatkim i požudnim trenucima. Ljepotica i prevarantica, kao savršena kombinacija za lik fatalne žene, koja vodi radnju i čini je zanimljivijom. *Lina je bila uistinu krasota, koja je mogla u prvi mah zanijeti, uzbuniti. Stas joj je bio visok, a bokovi puni, obli. Ovelike, uzdignute grudi počinjale se uzdizati visoko na prsima u divnoj crti kojoj se ne zna imena.*⁶⁹

Pripovjedač gotovo mazohistički uživa u crtanju njezine tjelesne ljepote, ona ga svojim senzualnim izgledom istodobno i privlači, ali i odbija upravo zbog njezinog nagonskog ponašanja, ali na kraju je ona kao lik i dalje centar svih

⁶⁸ Nemeć, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb, 2020, str. 257.

⁶⁹ Kumičić, Eugen, *Olga i Lina*, Riječ, Vinkovci, 1997, str. 32.

njegovih opisa i želja.⁷⁰ Njezino tijelo je predmet svih žudnji i želja, ona je simbol najslasnije požude i strasti, tipičan prikaz fatalne žene i poistovjećivanje njezinog izgleda sa hedonističkim užiticima. *Cijelo njezino biće sjećalo je na dobra jela , na izvrsna vina, na kočije, na brze i hitre konje i na polutamne sobe.*⁷¹ Polazeći od te činjenice jasno nam je kako je tako uspješno mogla ulaziti u srca brojnih muškaraca, koji bi je obasipali komentarima i darovima, dok bi ih ona vješto uvukla u svoje prevare. Ona je savršena žena, ljepota i prilika , ali i zla sudbina, otrov za bilo koga muškarca, a taj se otrov upravo u krije u njezinom izgledu i tijelu, koje budi duboke žudnje i najstrastvenije poglede.

⁷⁰ Nemeć, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb 2020, str. 257.

⁷¹ Kumičić, Eugen, *Olga i Lina*, Riječ , Vinkovci 1997, str. 32.

7.1. U stilu francuskih romana

Događajna je shema romana *Olge i Line*, posve na tragu i rađena po uzoru na temu francuskih bulevarskih romana (Sue, Dumas),⁷² što niti ne čudi činjenica kako je i sam Kumičić bio veliki ljubitelj Zole i vrsni majstor oslikavanja onih najtamnijih sfera ljudskog društva i pokvarenosti visokih krugova. Lina je prema tome prava junakinja koja liči na fatalne i zavodljive junakinje francuskih romana, ona se pretvara, krije svoje pravo podrijetlo, zavodi muškarce, uvlači ih u prevare, upliće se u razne spletke i na kraju i u ubojstvo. Već i sam početak romana koji započinje opisom mondenog kupališta podsjeća na sliku francuskog okruženja. U centru romana jest lik fatalne žene Line, prelijepa zavodnice i prevarantice, u njezinom liku raspoznavamo i svu nemoralnost i dekadenciju društva, njezinu agresivnu seksualnost i otvorenost spram drugim muškarcima. *A Lina mu je već sjela na koljena, smijući se poput djeteta...njezino nedužno, bezazleno i velegradsko ponašanje.*⁷³

Ona nije nimalo čedna i pristojna, već pravo utjelovljenje slobodnog i razvratnog francuskog duha, blud i nemoral. Kao i svaku prevaranticu privlači je novac, ali i skandali, prevare i intrige, ona nije svetica već žena vješta u buđenju najslasnijih žudnji i najgorih noćnih mora. Naivni Alfred njezina je najveća žrtva, duboko zaljubljen u nju, on će joj se u potpunosti prepustiti i darovati joj sve, dok će ona mirno odšetati u novi život, ponovno. *Lina primi novac, ogrli baruna, ne skine mu ruku s vrata, nagne se nauznak, pogleda ga bludno, oko joj plane, zagriže svoju donju usnicu, i opet mu se privine strastveno na grudi....Tjedan dana poslije Lina otide.*⁷⁴

⁷² Nemeć, Krešimir, Leksikon likova iz hrvatske književnosti, Ljevak, Zagreb 2020, str. 258.

⁷³ Kumičić, Eugen, *Gospođa Sabina*, Riječ, Vinkovci 1997, str. 37.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 74-75.

Ona luta svijetom, slobodna i željna novih pustolovina, skače iz jednog zagrljaja u drugo, te i dalje zajedno sa svojim lažnim stricem pokušava izvući novce iz lakovjernih bogatih muškaraca, zavodeći ih svojim tijelom. Ona je u potpunosti demonska žena, utjelovljenje najopasnije prevarantice, poput kakve vješte francuske dame koja se konstantno bori s muškarcima. Kao vješti intrigant i pokretač radnje Lina ne prestaje sa svojim igricama, pa tako kuje vješt plan da uda bogatu Olgu za Alfreda, koji bi joj na taj način slao velike količine novca, jer je znala kako ju Alfred nikada nije mogao zaboraviti, opet pomišljajući na njezinu tjelesnost i erotičnost . Brak iz koristi krenut će loše, jer će Lina iz straha za svoj položaj ubiti Olgu i time još jednom dokazati kakav demon i zlo žive u njoj. *Lina stisne jače Olgino grlo. Žrtva se trgne cijelim tijelom, htjede podići glavu, opazi Linu, oči joj se rasvijetle i naglo ugasnu.*⁷⁵

Senzualni prikazi strasti i opisi tijela, bijeg, ubojstvo, želja za novcem i javna kuća, naturalističke osobitosti i karakteristike same Line , dokazuju Kumičićevu izvanrednu sposobnost stvaranja zanimljivog zapleta i lika koji istodobno i dočarava svu moguću pokvarenost i nemoral europske, ali i domaće kulture, koja je izgubila svoju duhovnost zbog novca .

⁷⁵ Kumičić, Eugen, *Olga i Lina*, Riječ, Vinkovci 1997, str. 168.

7.2. Kontrast Olge i Line

Lini i njezinoj destruktivnoj erotskoj prirodi u romanu je suprotstavljen svetački, bestjelesni lik Hrvatice Olge.⁷⁶ Te dvije junakinje predstavljaju dva sasvim suprotna svijeta, koje je autor veoma precizno i izvanredno opisao. Lina, je poput Sabine, opasnost skrivena ispod skupih svila. Lina se isto tako predstavlja kao *prava Bečanka*, iako je njezino podrijetlo prepuno tajni, priča njemački, ponekad mađarski, ne usudi se izustiti riječ hrvatskog, što opet u sebi nosi jednu duboku osudu visokog plemstva njegovoj sklonosti da se prepusti stranim utjecajima, tj. da imitira visoko društvo europske tadašnje kulture, što ponekad dovodi i do samog njegovog ismijavanja i izrugivanja njega samoga. Olga je prikazana kao dobra, mila i čedna djevojka, hrvatske krvi, koja uživa pričati na hrvatskom, čitati hrvatska djela i diviti se njegovoj povijesti i kulturi. Ona nije poput Line toliko otvorena, sklona avanturama i strasti, njezino je podrijetlo jasno, koliko i njezin identitet, hrvatski, ne tuđinski. *Olga je bila dobra i vrlo čedna djevojčica. Mrziti nije znala, a o ljubavi čitala je malko.*⁷⁷

Zanimljivo jest spomenuti kako je Lina za razliku od Olge prikazana kao iskusna žena, ne djevojčica. Lako manipulira muškarcima i uvlači im se pod kožu, otimajući im bogatstvo, dok je Olga tek neiskusna djevojčica, nesigurna, zaljubljena u običnog mladića, kojega njezina majka ne podnosi, te na kraju biva primorana udati se iz interesa i živjeti u braku bez ljubavi. Ona je isto tako jedna od žrtvi zle Line, jer umire od njezinih ruku, nesvjesna opasnosti koje nosi ova demonska žena.

Dvije junakinje, dva različita svijeta, jedna lijepa i opasna kao zmija, druga

⁷⁶ Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb 2020, str. 261.

⁷⁷ Kumičić, Eugen, *Olga i Lina*, Riječ, Vinkovci 1997, str. 17.

mila i čedna poput anđela. U navedenim junakinjama uočava i bitnu karakteristiku društva tadašnjeg političkog stanja u našim krajevima. Sukob i konstanta borba za očuvanje hrvatskog identiteta i jezika, nametanje stranog utjecaja i jezika , te lakovjernost građana naspram tuđim utjecajima i odbacivanje vlastitog podrijetla. Olga i Lina su upravo simboli toga stanja, dok jedna pokušava pronaći i sačuvati svoje hrvatsko podrijetlo , druga dolazi kao zla sila i vanjski neprijatelj koji unosi nemir i ruši harmoniju našega kraja. Ubojica i prevarantica, nasuprot dobroti i nevinosti, takvi su ženski likovi kod Kumičića , kako je i rekao Milan Ogrizović- ili Olge ili Line, a isto je tako bitno spomenuti kako sve one ostaju dosljedne sebi do kraja, ne mijenjaju se niti odustaju od svojih ciljeva i odluka.⁷⁸

⁷⁸ *Ibid.*, str. 10.

8. Zaključak

Lik fatalne žene uvelike je obilježio razdoblje realizma u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. One su te koje pokreću radnju, čineći je zanimljivijom i intrigantnijom, baš kao što i one same jesu. Roman realizma unio je tu jednu sposobnost dočaravanja ženske snalažljivosti i premoći nad muškarcima, gdje oni doslovce padaju pred njima na koljenima i srljaju u propast. Na taj je način lik fatalne žene započeo jednu tradiciju buđenja ženske svijesti i sposobnosti kako je žena upravo ta koja drži sve pod svojim rukama. Ona je istodobno i prelijepa djevojka, ali i opasna prevarantica i zavodnica, sve one u sebi sadrže tu demonsku silu koja ih tjera na ono najgore, a sve za jedna cilj- novac.

Laura, Sabina i Lina nisu jedine predstavnice u našoj književnosti, ali su svakako najpoznatije. Zajedno imaju isti cilj , ali isto tako i pokušavaju sačuvati svoju bitnu karakteristiku, slobodu, neovisnost o drugome. Bez toga one ne bi postojale, niti bi bile ono što jesu. Njihova je upravo najveća prednost ta što im sloboda omogućava da rade sve što hoće i da se prepuštaju raznim užiticima, ne misleći na posljedice. Život je za njih jedna velika pustolovina, izazov, a ono što on sadržava jesu skupe haljine, raskošne zabave i hoteli, nakit, bogatstvo i zabranjene strasti. Ljubav ne poznaju, jer ona zahtjeva potpunu predanost i odgovornost, za njih to ne postoji, fatalna je žena vječna lualica skrivena u tijelu prekrasne ljepotice.

8. Sažetak

Od fatalnih sirena, senzualnih proročica, nepoznatih djeva, do junakinja francuskih romana i realizma 19. stoljeća. One su otrov za dušu, ali i melem za oči, muškarci im ne mogu odoljeti, kao što ni one ne mogu novcu, jedinom idealu. Za njih je jasan cilj, zavesti, prevariti i pobjeći. Ljubavi i braku se ne predaju, ali ih zato privlače ljubavne avanture i hedonistički užitci.

9. Ključne riječi

Žena u društvu, prikaz žene u udžbenicima književnosti, realizam ,
Ante Kovačić, Eugen Kumičić, lik fatalne žene

10. Literatura

- Baranović, Branislava, (2000.), *Slika žene u udžbenicima književnosti*, Idiz, Zagreb
- Brešić, Vinko , (2015.), *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Alfa d.d. , Zagreb
- Duda, Dean, Slabinac, Gordana, Zlatar, Andrea, (2007.), *Poetika pitanja*, Zbornik . rođendana radova u povodu Milivoja Solara, FF press, Zagreb
- Kalanj, Rade, Šporer, Željka, (1987.),*Žena i društvo, Kultiviranje dijaloga*, Zbornik radova, Sociološko društvo Hrvatske, Biblioteka Revije za sociologiju, Zagreb
- Kovačić, Ante,(2004.),*U registraturi*, Biblioteka Večernjeg lista, Zagreb
- Kumičić, Eugen, (1980.), *Gospođa Sabina*, Čakavski sabor, Istarska naklada, Otokar Keršovani, Liburnija, Edit, Rijeka, Pula
- Kumičić, Eugen , (1997.), *Olga i Lina*, Riječ, Vinkovci
- Nemec, Krešimir, (1994.), *Povijest hrvatskog romana, od početaka do kraja 19. stoljeća*, Znanje, Zagreb
- Nemec, Krešimir, (1995.), *Tragom tradicije*, Matica hrvatska , Zagreb
- Nemec, Krešimir, (2003.), *Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća*, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, FF Press, Zagreb, str. 100-108.
- Nemec, Krešimir, (2020.), *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb
- Petrač, Božidar , (1990.), *Lik žene u hrvatskoj književnosti*, *Bogoslovna smotra*, 60(3-4), str. 348-354., preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/37292> , datum pristupa: 31.3.2022.

Šicel, Miroslav, (2005.), *Povijest hrvatske književnosti XIX. Stoljeća, knjiga II, Realizam*, Naklada Ljevak, Zagreb

